لەتیف هەڵمەت شایەنی بڕوانامەی"دکتۆرای فەخری"یە.. رەزا شوان

بڕوانامەی دکتۆرای فەخری (دکتۆرای شانازی ـ دکتۆرای رێزلێنان)، بڕوانامەیەکی بەخشراوی ئەمڕۆ نییە، بەڵکو مێژووی بەخشینی بۆ چەندین ساڵ، بەر لە ئەمڕۆ دەگەڕێتەوە. زانکۆی (هارڤارد) ی ئەمریکی مێژوویەکی دوور و درێژی هەیە لە پێدانی بڕوانامەی دکتۆرای فەخریدا. لە ساڵی (١٧٥٣) دا، بڕوانامەی ماستەری فەخری لەو ڕۆژەدا بەخشی بە نووسەر (بنیامین فرانکلین). لەو ساڵە بەدواوە زانکۆی هارڤارد، بێشوومار بڕوانامەی دکتۆرای فەخری بەخشیوە بەو کەسانەی کە کارەکانیان سنووری ئەکادیمیان تێپەڕاندوون. چەندین بڕوانامەی دکتۆرای فەخریان بەخشی بە سەرکردەکان و بە کەسایەتییە ناودارە جیهانییەکان. بۆ نموونە پێدانی دکتۆرای فەخری بە (نێلسۆن ماندێلا) لە ساڵی (١٩٩٨) دا. خاتوو (هێلین کیلەر) یش، کە خاوەنی پێداویستیی تایبەت “نابینا” بوو، یەکەم ژن بوو، کە لە ساڵی (١٩٥٥) دا، زانکۆی هارڤارد بڕوانامەی فەخریی لە فەلسەفەدا پێبەخشی.

زانکۆی (بێل) لە ئەمریکا، یەکەم زانکۆ بوو کە لە ساڵی (١٨٦١) دا، بڕوانامەی دکتۆرای فەخری بەخشی.

پێناسەی دکتۆرای فەخری، بریییە لە بڕوانامەیەکی ئەکادیمی. بەبێ پێشکەشکردنی دیزەرتەیشن (تێز) یان لێکۆڵینەوە، وەک بە فەرمی دەربڕینی سوپاسگوزاری و پێزانین و رێزلێنان، یان دانپێدانان لەلایەن زانکۆکانەوە. لە ئاهەنگێکی شایستەدا دەبەخشرێت، بەو کەسانە یان بە گرووپ یان بەو ڕێکخراوانەی، کە لە بوارەکانی زانستی، وێژەیی، مرۆیی، نیشتمانی، کۆمەڵایەتی، پەروەردەیی، سیاسی، وێژەی منداڵان، وەرزش، مافەکانی مرۆڤ، ئاشتی، دادپەروەری، ژینگەیی، خێرخوازی، … هتد. کە دەستکەوتی کوالیتی بەرز و ناوازەیان بەدەستهێناوە. تەنانەت ئەگەر وەرگرەکانی دکتۆرای فەخری، پێشینەی ئەکادیمیشیان نەبێت. بۆ جیاکردنەوەی دکتۆرای فەخری لە دکتۆرای ئاسایی، پیتەکانی (ئێچ. سی) کە کورتکراوەی هەردوو وشەی (هۆنۆریس کاوکا)ی لاتینییە، دادەنێت. کەسێک

د□توان□ت زیاتر ل□ ب□وانام□ی□کی دکت□رای ف□خری و□ربگر□ت. زانک□کان ب□شیان ه□ی□، گ□ر بیان□و□ت ب□ ه□کار□ک□و□، ب□وانام□ی دکت□رای ف□خری ل□ و□رگران و□ربگرن□و□. و□کو زانک□ی خ□رتووم ل□ (موع□م□ر ق□زافی) یان و□رگرت□و□، زانک□ی قاهیر□ش ل□ (س□زان موبار□ک) یان و□رگرت□و□.

کاندیدکراو ب□ و□رگرتنی ب□وانام□ی دکت□رای ف□خری، د□ب□ت ک□سای□تیی□کی ناسراو و ر□زدارب□ت. د□ستک□وت□کانی ل□ بوار□ک□یدا، جیاواز و نموون□یی و ناواز□ب□ن. کاریگ□ریی ئ□ر□نییان ل□س□ر ک□م□□گاک□ی ه□ب□ت.

ب□وانام□ی دکت□رای ف□خری ز□ر گرنگ□، ل□ ناساندن و ر□زل□نان ل□و ک□سان□ی

ک□ ب□شداریی□کی ناواز□یان ل□ ک□م□□گادا کردوون. د□ب□ت□ ه□ی ب□رزبوون□و□ی متمان□ب□خ□بوون و ئیلهاب□خش و هاندانیان، ب□ در□ژ□دان ل□ ت□پ□□ینی سنوور□کان و

ب□ داه□نان و ب□ دروستکردنی جیاوازی و گ□یشتن ب□ ب□رزترین ئاستی نایاب. کات□ک ک□ ک□سای□تیی□ با□اکان، ک□ ئ□م شانازیی□یان پ□د□ب□خشر□ت. زیاتر ه□ست

ب□ گرنگی ر□□یان و ب□ ب□رپرسیار□تی ئ□ست□یان د□ک□ن.

ب□گومان ه□موو ک□س□ک شای□نی ئ□م نازناو□ نیی□. ب□ نموون□، دکت□را ف□خریی□ک□ی گ□□ب□گ□□ (عود□ی س□دام حوس□ن) ک□ دکت□رای ف□خری نیی□، ب□□کو دکت□رای ش□رم□زاری و رسوایی□ ب□ و□رگر و ب□ ئ□و زانک□ی□ی ئ□م نازناو□یان پ□ب□خشی.

ل□ زانک□کانی کوردستان، وا بزانم ک□ زانک□ی س□لاح□دین بوو، د□ستپ□شخ□ریان کرد و ب□ ی□ک□م جار ب□وانام□ی دکت□رای ف□خرییان ب□خشی. پ□مخ□ش□ ل□□ردا ناوی ب□ش□ک ل□ و□رگر□کانی ب□وانام□ی دکت□رای ف□خری به□ن□م، ک□ ل□لای□□ن زانک□کانی کوردستان و و□اتان□و پ□یانب□خشراو□.

زانک□ی س□لاح□دین چوار ب□وانام□ی ف□خرییان ب□م ک□سای□تییان□ ب□خشیو□:

١ــ ل□ سا□ی (٢٠١٤) دا، دکت□رای ف□خرییان ب□ دکت□ر (ئیسماعیل ب□شکچی)ی تورک ب□خشی. ک□ د□ست□کی ناسراوی گ□لی کوردمان□.

٢ــ ل□ سا□ی (٢٠١٥) دا، دکت□ری ف□خرییان ب□ زانا (د. مست□فا ز□□می) ب□خشی.

٣ــ ل□ سا□ی (٢٠١٩) دا، دکت□رای ف□خرییان ب□ پر□فیس□ر (د. ک□چ□ر بیرکار) ب□خشی. دکت□ر ک□چ□ر چ□ندین خ□□اتی

بەهای نێودەوڵەتی وەرگرتووە.

٤ـ لە ساڵی (٢٠٢٢) دا، دکتۆرای فەخریان بە پرۆفیسۆر (د. فریاد فازل عومەر) بەخشی. کە پسپۆڕێکی بەناوبانگی کوردە لە بواری زمان و وێژەی کوردیدا.

زانکۆی سلێمانی، بڕوانامەی دکتۆرای فەخری، بەم کەسایەتیانە بەخشیوە:

١ـ لە ساڵی (٢٠١٩) دا، دکتۆرای فەخری، بەخشی بە هونەرمەندی ناسراومان (مەزهەری خالقی) لە پای خزمەتکردنی لە بواری هونەر و کەلەپووری کوردی.

٢ـ لە ساڵی (٢٠٢٣) دا، بڕوانامەی دکتۆرای فەخری بەخشی بە عەمیدی مافپەروەر (سالار عەبدوڵڵا) لە سلێمانی.

٣ـ لە ساڵی (٢٠٢٤) دا، بڕوانامەی دکتۆرای فەخری بەخشی بە عەمید (ئاسۆ حەسەن ئەحمەد).

٤ـ لە ساڵی (٢٠٢٥) دا، زانکۆی ئەمریکی لە سلێمانی، بڕوانامەی دکتۆرای فەخری بەخشی بە (دەیڤد پێتریەس) سەرۆکی پێشووی دەزگای هەواڵگری ئەمریکا.

زانکۆی کۆیە، بڕوانامەی دکتۆرای فەخریان بەخشی بەم کەسایەتیانە:

١ـ لە ساڵی (٢٠١٥) دا، بڕوانامەی دکتۆرای فەخری لە یاسادا، بەخشی سەرۆک کۆماری عێراق (مام جەلال ـ جەلال حیسامەدین تاڵەبانی).

٢ـ لە ساڵی (٢٠٢١) دا بڕوانامەی دکتۆرای فەخری بەخشی بە (عومەر شێخ موس).

زانکۆی کوردستان لە هەولێر، بڕوانامەی دکتۆرای فەخری بەخشی بە نووسەر و هونەرمەندی ناسراوی کوردمان (خەسرەو جاف). لە پای خزمەتی لە هونەر و وێژەدا.

زانکۆی سۆران بڕوانامەی دکتۆرای فەخری بەخشی بە مامۆستای کۆچکردوو (تالیب عەبدولسەمەد) کە خوێندکاری دکتۆرا بوو لە زانکۆی سۆران. درا بە خانەوادەکەی.

ئەو کەسایەتییە کوردە ئەکادیمیانەش کە لە زانکۆکانی وڵاتانی دەرەوەدا، بڕوانامەی دکتۆرای فەخریان وەرگرتووە زۆرن.

ئەو ناوانەی کە بەرچاوم کەوتوون:

١ـ دکتۆر (دیاری ساڵح محەمەد شوانی) کە لە ناوەندی وێژە و راگەیاندن بە دکتۆر (خەڵات شوانی) بەناوبانگە. شاعیر و

نووسەر و ڕۆژنامەنووس و ڕاگەیاندکار و چالاکوانی بواری مافەکانی مرۆڤ و باڵیۆزی ئاشتی و سەرۆکی یەکێتی جیهانی مافەکانی مرۆڤ لە هەرێمی کوردستان. یەکەم ژنی کوردە، کە (٣) بڕوانامەی دکتۆرای فەخری، لەلایەن زانکۆی ئیلیزابێت لە بەریتانیا و ڕێکخراو و دامەزراوە نێودەوڵەتییەکان پێیان بەخشیوە، بە دەیان بڕوانامەی باڵا و خەڵاتی تایبەتی و قەڵغانیان پێبەخشیوە و لە دەیان چالاکی و کۆنگرەی نێودەوڵەتیدا بە زۆری بە جلی کوردییەوە بەشداری کردووە. دکتۆر خەڵات شوانی بە زمانی عەرەبی دەنووسێت.

٢- لە ساڵی (٢٠٢٢) دا، زانکۆی (ئەلبەرتا) لە کەنەدا، دکتۆرای فەخری لە یاسادا، بەخشییە هۆنراوەنووسی ناسراوی کوردمان (جەلال بەرزنجی).

٣- دکتۆر ئالان یاسین بەبباس - لە زانکۆی هاڤانای نێودەوڵەتی - لە بواری چارەسەری خۆراک و رجێم. بڕوانامەی دکتۆرای فەخریان پێبەخشی.

٤- وڵاتی میسر، دکتۆرای فەخری بەخشییە فۆلکناسی کورد (ڕێبەر ڕۆستەم).

٥- یەکێتی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست لە میسر، بڕوانامەی دکتۆرای فەخری، بە هۆنراوەنووس و ڕۆژنامەنووسی کورد (عەدنان ڕەشید ڕێکانی) بەخشی.

٦- ڕێکخراوی مافەکانی مرۆڤ لە ئەمریکا، بڕوانامەی دکتۆرای فەخریان بەخشی
بە خاتوو (شیاو جەبار فەتاح) ئاشتیخواز و داکۆکیکەر لە مافەکانی مرۆڤ.

٧- دەروونناسی ئەکادیمی نێودەوڵەتی (عوسمان عەبدوڵڵا) بڕوانامەی دکتۆرای فەخری وەرگرت.

٨- لە ساڵی (٢٠٢٢) دا، پاکستان بڕوانامەی دکتۆرای فەخری لە چارەسەری پزیشکی بەخشییە (مەلا عەلی کەڵەک).

٩- وەزاراتی ڕۆشنبیریی ئێران، لە ساڵی (٢٠٢٢) دا، بڕوانامەی دکتۆرای فەخری بەخشی، بە هونەرمەندی میللی و فۆلکلۆری، حەیرانبێژی کورد (مام خدر قادری - خدر بلوەر). یەکەمین هونەرمەندی کوردە، کە بڕوانامەی دکتۆرای فەخری لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان وەرگرتووبێت.

١٠- بێگومان کەسایەتی کوردی کەش هەن، کە لەلایەن زانکۆکان و ڕێکخراوە نێودەوڵەتییەکانەوە، بڕوانامەی دکتۆرای فەخریان پێبەخشیون.

ئەوەی ئێمە مەبەستمانە، بەخشینی دکتۆرای فەخرییە بە نووسەرانی

بوارەکانی وێژەی منداڵان. کە تا ئێستا چەند نووسەرێک وەریان گرتوون. وەک: زانکۆی باشووری ئوسترالیا، بڕوانامەی دکتۆرای فەخری بە نووسەری وێژەی منداڵان (کولین تیل) بەخشی. زانکۆی هێلسێنگی لە فینلەندا، لە ساڵی (٢٠٢٥) دا، بڕوانامەی دکتۆرای فەخریی بەخشی بە نووسەری پۆرتووکی منداڵان و شانۆنووس و سیناریۆنووس، خاتوو (تینا نوبو لا) کە تا ئێستا زیاتر لە (٩٠) ڕۆمان و چیرۆکی وێنەداری بۆ منداڵان نووسیون و چاپیانی کردوون و بڵاویانی کردوونەتەوە. پۆرتووکەکانی بابەتی ناوازەن لە وێژەی منداڵاندا.
دێینە سەر مەبەستی سەرەکییمان لەم نووسینەمان. ئایا نووسەرانێکی وێژەی منداڵانی کورد، شایەنی بەخشینی بڕوانامەی دکتۆرای فەخری نین؟ بۆ تا ئێستا زانکۆکانی کوردستان، دکتۆرای فەخریان بە هیچ نووسەرێکی بواری وێژەی منداڵان نەداون؟
من دوو نامەم بە زانکۆی کۆیە و زانکۆی سلێمانی نووسی و پێشنیارم بۆیان کرد کە بڕوانامەی دکتۆرای فەخری، بدەن بە هۆنراوەنووس و نووسەری هۆنراوە و چیرۆک بۆ منداڵانی کورد، کاک (لەتیف هەڵمەت) کە کەڵەنووسەرێکی ناسراوە و نووسینەکانی ناوازە و داهێنانن لە بواری وێژەی منداڵانی کورد. هەموو مەرجەکانی شایستەی بەخشینی بڕوانامەی دکتۆرای فەخری، لە لەتیف هەڵمەتدا هەیە. لە ڕاستیشدا، لەتیف هەڵمەت خۆی ئاگای لەم داوایەی من نەبوو. پێم نەوتبوو.
١- لە ڕۆژی (٢/ ئادار/ ٢٠٢٤) دا، بە هۆی هاوڕێی بەڕێزم پرۆفیسۆر (د. هاوژین سلێوە) وە، لە نووسینێکی یەک لاپەڕەییدا، پێشنیارم بە سەرۆکایەتی زانکۆی کۆیە کردووە، کە بڕوانامەی دکتۆرای فەخری، لە وێژەی منداڵان ببەخشن بە لەتیف هەڵمەت، دکتۆر هاوژین دەقی پێشنیارەکەمی گەیاندە بە سەرۆکایەتی زانکۆی کۆیە.
٢- لە ڕۆژی (٧/ ئۆکتۆبەر/ ٢٠٢٤) لە ڕێکەی برای بەڕێزم، دکتۆر (نەوزاد ئەحمەد) ەوە، پێشنیارەکەم بە خودی سەرۆکی زانکۆی سلێمانی، دکتۆر (کەسار محەمەد) نووسی. کە بڕوانامەی دکتۆرای فەخری بدەن بە لەتیف هەڵمەت. من پێموایە شایستەی ئەم خەڵاتە و زیاتر لەم خەڵاتەیە. خوێنەران و سەرۆکایەتی هەردوو زانکۆکەش، لەتیف هەڵمەت باش دەناسن و ئاشنای نووسینە ناوازەکانین.
بەداخەوە نە زانکۆی کۆیە و نە زانکۆی سلێمانیش، نە بە ئەرێنی و

نە بە نەرێنی تا ئێستا هیچ وەڵامێکی پێشنیارەکەمیان نەداوەتەوە. ئایا لەتیف هەڵمەت بە شایەی ئەم خەڵاتە نازانن؟؟ ڕێزگرتن و بەخشینی دکتۆرای فەخری بە لەتیف هەڵمەت، بە واتا ڕێزلێنان و بەخشینی بڕوانامەی دکتۆرای فەخرییە، بە وەژەی منداڵانی کورد.
نەک تەنها لەتیف هەڵمەت، بەڵکو چەندین کەسایەتی ناسراوی ترمان هەن، کە شایەنی ئەوەن کە زانکۆکانی کوردستان بڕوانامەی دکتۆرای فەخرییان پێببەخشن. بە نموونە: (ئازاد محەمەد) جووتیارە نموونەییە و ناوازەکەی شاری هەڵەبجە، لە کوردستان. کە داهێنانی لە بواری بەرهەمهێنانی میوەهاتی کوالیتی باشتردا هەیە.
ڕۆماننووسی بەناوبانگی کورد (بەختیار عەلی). هۆنراوەنووسی بەناوبانگ دکتۆر (عەبدوڵڵا پەشێو). سەرکردەی شۆڕشی کوردی لە ڕۆژئاوای کوردستان، ژەنەڕاڵ (مەزڵوم عەبدی) کە سەرکردەیەکی لاوی خاکی و میژووپاکە. سیاسەتمەداری خۆڕاگری کوردمان (سەلاحەدین دەمیرتاش). دەبوایە پێشتر بڕوانامەی دکتۆرای فەخری، بدرایە بە کەڵە هۆنراوەنووسی گەلەکەمان (شێرکۆ بێکەس) ی نەمر.
بەداخەوە کە تا ئێستا، وەک من بزانم، هیچ زانکۆیەکی کوردستان، بڕوانامەی دکتۆرای فەخریان لە بوارێک لە بوارەکاندا، بە هیچ ژنێکی کورد نەبەخشیون. کە بە دەیان ژنی ناوداری کوردمان هەیە، خزمەتێکی ناوازەی گەلەکەمانیان کردوون. شایەنی وەرگرتنی بڕوانامەی دکتۆرای فەخرین. بە نموونە: نووسەر و شانۆکار و دەرهێنەری شانۆ، مامۆستا (گەزیزە عومەر). تێکۆشەری گەلەکەمان، خاتوو (لەیلا زانا). بزووتنەوەی (ژن، ژیان، ئازادی).

من گۆڤاری (پەپوولە) ی منداڵانیش. کە لە ساڵی (١٩٩١) ەوە، تا ئێستا بەبێ دابڕان دەردەچێت، بە شایەنی بەخشینی بڕوانامەی دکتۆرای فەخری دەزانم.

(*) تا ڕادەیەک سوودم لە چەند ماڵپەڕێکی ئینگلیزی و کوردی وەرگرتووە.
نەرویج: ١٢/ نۆڤەمبەر/ ٢٠٢٥